

**TABIIY-ILMIY YONDASHUVNING GEOGRAFIYA
O'QITUVCHISI TAYYORLASHDAGI O'RNI VA AHAMIYATI**

Tashmetova Munira Mirzatullayevna
Chirchiq sh. 2 – umum ta'lim maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy-metodik tezisda O'zbekistonda geografiya o'qituvchisini tayyorlash jarayonida tabiiy-ilmiy yondashuvning metodologik o'rni va pedagogik ahamiyati yoritiladi. Tabiiy-ilmiy yondashuv geografiya fanining mohiyatiga mos holda bo'lajak o'qituvchida ilmiy tafakkur, kuzatuvchanlik, tahliliy fikrlash, tadqiqotchilik faoliyati va ekologik madaniyatni shakllantirishga xizmat qilishi asoslanadi. Mazkur yondashuvning kompetensiyaviy ta'lim bilan uyg'unligi hamda O'zbekiston ta'lim islohotlari doirasidagi dolzarbligi ochib beriladi.

Kalit so'zlar: tabiiy-ilmiy yondashuv, geografiya o'qituvchisi, kasbiy tayyorgarlik, ilmiy tafakkur.

Geografiya fani tabiat va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganadigan kompleks fan bo'lib, u o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bois geografiya o'qituvchisini tayyorlash jarayonida tabiiy-ilmiy yondashuv yetakchi metodologik asoslardan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv bo'lajak mutaxassisda hodisalarni ilmiy asosda tushuntirish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash, empirik kuzatuvlarga tayangan holda xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

L.S. Vygotskiy ta'kidlaganidek, *“ta'lim rivojlanishdan oldinda borishi va shaxsning intellektual salohiyatini ochib berishi lozim”* (Vygotskiy, 1984). Aynan tabiiy-ilmiy yondashuv geografiya o'qituvchisiga o'quvchilarda ilmiy fikrlashni shakllantirishga xizmat qiladigan metodlarni egallash imkonini beradi. Bu jarayonda o'qituvchi tabiat hodisalarini tayyor ma'lumot sifatida emas, balki muammo sifatida taqdim etib, o'quvchini izlanishga undaydi.

Pedagogika nazariyasida o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi shaxsiy va intellektual sifatlar uyg'unligi sifatida qaraladi. V.A. Slastyonin o'qituvchi kasbiy tayyorgarligini *“pedagogik faoliyatni samarali amalga oshirishga imkon beruvchi bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlar majmui”* deya ta'riflaydi (Slastyonin, 2002). Tabiiy-ilmiy yondashuv ana shu majmuaning muhim tarkibiy qismi bo'lib, bo'lajak geografiya o'qituvchisida ilmiy tafakkur va tahliliy fikrlashni shakllantiradi.

S.L. Rubinshteynning *“shaxs faoliyat jarayonida shakllanadi”* degan g'oyasi (Rubinshteyn, 1976) tabiiy-ilmiy yondashuvning amaliy ahamiyatini asoslaydi. Dala amaliyotlari, laboratoriya ishlari, kuzatuvlar va tajribalar orqali bo'lajak o'qituvchi tabiatni bevosita o'rganadi, ilmiy xulosa chiqarish malakasini egallaydi. Bu esa uning kelajakdagi pedagogik faoliyatida

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

tadqiqotchilik ruhini shakllantiradi.

Zamonaviy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv ustuvor bo'lib, bunda bilimdan ko'ra uni qo'llay olish muhim hisoblanadi. B.P. Bespalko ta'kidlaganidek, *“ta'lim samaradorligi bilimning hajmi bilan emas, balki uni amaliy faoliyatda qo'llash qobiliyati bilan belgilanadi”* (Bespalko, 1995). Tabiiy-ilmiy yondashuv aynan shu talabni ta'minlab, geografiya o'qituvchisining amaliy kompetensiyalarini rivojlantiradi.

O'zbekiston sharoitida suv tanqisligi, cho'llanish, iqlim o'zgarishi kabi ekologik muammolar mavjud bo'lib, ularni anglash va tushuntirish geografiya fanining muhim vazifasidir. A. Leontevning *“inson tafakkuri real muammolarni hal qilish jarayonida rivojlanadi”* degan fikri (Leontev, 1975) tabiiy-ilmiy yondashuvning ekologik ta'limdagi o'rnini asoslaydi. Bo'lajak geografiya o'qituvchisi ushbu muammolarni ilmiy asosda tahlil qila oladigan darajada tayyor bo'lishi lozim.

Mazkur yondashuvni amalga oshirishda:

- dala va laboratoriya mashg'ulotlari;
- kuzatuv va tajribalar;
- xaritalar va modellar bilan ishlash;
- geoinformatsion texnologiyalar (GIS)dan foydalanish

kabi metodik vositalar muhim ahamiyat kasb etadi. Bu vositalar nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirib, bo'lajak o'qituvchining kasbiy tayyorgarligini mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, tabiiy-ilmiy yondashuv O'zbekistonda geografiya o'qituvchisini tayyorlash jarayonining muhim mazmuniy va metodologik asosini tashkil etadi. Ushbu yondashuv bo'lajak mutaxassisda ilmiy dunyoqarash, ekologik madaniyat, tadqiqotchilik kompetensiyasi va amaliy fikrlashni shakllantirib, zamonaviy ta'lim talablariga javob bera oladigan, mas'uliyatli va raqobatbardosh geografiya o'qituvchisini tayyorlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN IQTIBOSLAR

1. Vygotskiy L.S. *Psixologiya razvitiya cheloveka*. – M., 1984.
2. Slastyonin V.A. *Pedagogika*. – M., 2002.
3. Rubinshteyn S.L. *Osnovy obshchey psixologii*. – M., 1976.
4. Bespalko B.P. *Pedagogika i progressivnye texnologii obucheniya*. – M., 1995.
5. Leontev A.N. *Deyatelnost. Soznanie. Lichnost*. – M., 1975.

